TRƯỜNG ĐẠI HỌC SÀI GÒN
TẠP CHÍ KHOA HỌC
ĐẠI HỌC SÀI GÒN
ISSN 1859 - 3208
Số 84 (08/2022)

SAIGON UNIVERSITY
SCIENTIFIC JOURNAL
OF SAIGON UNIVERSITY
No. 84 (08/2022)

Email: tcdhsg@sgu.edu.vn ; Website: http://sj.sgu.edu.vn/

TỪ THỰC TẾ ĐẾN TÁC PHẨM HỘI HỌA QUA CHUYẾN ĐI VỀ QUÊ HƯƠNG AN GIANG

From reality to fine art works inspired through a trip to An Giang

Nguyễn Thị Kim Ngân
Trường Đại học An Giang

TÓM TẮT

Vẻ đẹp thiên nhiên là nền tảng cho cảm xúc của con người, nhất là người làm nghệ thuật. Với cảm xúc trước vẻ đẹp của thiên nhiên và tình cảm đối với quê hương, tôi đã trực tiếp thể nghiệm một số tranh thể loại phong cảnh thông qua chuyến đi thực tế. Nghiên cứu này nhằm tái hiện lại vẻ đẹp của phong cảnh An Giang, vẻ đẹp bình dị nhưng không kém phần đặc sắc đã đi vào thơ ca và cũng là nguồn cảm hứng sáng tác cho không ít họa sĩ, trong đó có tôi. Qua đó gợi cho người xem tình yêu thiên nhiên và tình cảm dành cho quê hương, đất nước.

Từ khóa: *An Giang, hội họa, phong cảnh, vẻ đẹp thiên nhiên*

ABSTRACT

The beauty of nature is the foundation for humans' feelings, especially, the artists'. Inspired by this beauty and the love for the hometown, I myself have directly experienced a number of landscape genre paintings through the field trip. This research aims to revive the scenery of An Giang, the simple yet unique beauty that has been brought into poetry and is also a source of inspiration for many artists, including me. It has greatly inspired people to grow the love for the beauty of nature and patriotism.

Keywords: *An Giang, works of painting, landscape, the beauty of nature*

1. Dẫn nhập

An Giang là một tỉnh thuộc vùng Tây Nam Bộ với đặc tính sông nước, những cánh đồng phì nhiêu màu mỡ, nơi đây còn có dãy "Thất Sơn huyền bí" với nhiều danh thắng. Ngoài ra, An Giang còn có di tích văn hóa Óc Eo tại xã Vĩnh Thê, huyện Thoại Sơn là địa danh gắn với lịch sử, với nền văn hóa của vương quốc Phù Nam.

An Giang còn có mùa nước nổi với những cánh đồng mênh mông sóng nước, hàng điên điển trổ bông vàng rực, một loại bông đặc trưng của vùng đất miền Tây, có rừng tràm in bóng xuống dòng nước cùng những mảng bèo xanh mướt lượn lờ, những cây thốt nốt soi bóng trên đồng nước… Phong cảnh bình dị mà hữu tình đó đã là nguồn cảm hứng sáng tác cho không ít các họa sĩ đã sống hoặc một lần ghé qua nơi đây.

Thiên nhiên, con người nơi đây cũng đã đi vào những tác phẩm nghệ thuật không kém phần sống động với những hoạt động mưu sinh và những nét sinh hoạt đời thường. Đó là cảnh mua bán tấp nập trên chợ nổi, đi hái bông điên điển, gặt lúa trên những cánh đồng mênh mông, bắt cá linh, những vị sư sãi tham gia xây dựng chùa, v.v.

Email: ntkngan@agu.edu.vn

2. Phong cảnh An Giang qua cảm nhận của người họa sĩ và định hướng sáng tác

2.1. Phong cảnh An Giang qua cảm nhận của người họa sĩ

An Giang, một vùng đất nổi tiếng "địa linh sanh nhân kiệt" của miền Nam, nơi sinh ra Quản Cơ Trần Văn Thành, thủ lĩnh cuộc khởi nghĩa Bảy Thưa chống lại thực dân Pháp (1867 – 1873), đây cũng là quê hương của cố Chủ tịch nước Tôn Đức Thắng, người đã kéo lá cờ đỏ lên cột cờ chiến hạm France (19 – 04 – 1919), để bày tỏ tình đoàn kết với giai cấp vô sản nước Nga mới. An Giang có dãy "Thất Sơn huyền bí" đi vào những tác phẩm văn học, có làng Chàm (Chăm), làng Miên (Khmer) với những lễ hội đặc sắc như Vía Bà Chúa Xứ, lễ hội đua bò… Đây còn là mảnh đất giàu bản sắc văn hóa, là kho đề tài để tôi khám phá, sáng tác trong hành trình tìm kiếm lưu giữ những khoảnh khắc đẹp của thiên nhiên, con người, cuộc sống, v.v.

"Khác với các tỉnh khác ở Nam Bộ, *An Giang vừa có đồng bằng vừa có đồi núi*" (Ủy ban nhân dân Tỉnh An Giang, 2013, tr. 1063). Một vùng "Giữa đất trời: đồng rộng sông dài" (Nguyễn Hữu Hiệp, 2010, tr. 19), "Ngước lên: Thất Sơn cheo leo, hiểm trở" (Nguyễn Hữu Hiệp, 2010, tr. 31). Vùng Thất Sơn gắn liền với những sự kiện lịch sử và văn hóa, tuy không hùng vĩ như đại ngàn Việt Bắc hay Trường Sơn, nhưng nổi tiếng trong lịch sử vì đây là vùng căn cứ kháng chiến của cách mạng, từng chứng kiến biết bao chiến công và hy sinh oanh liệt của các chiến sĩ và nhân dân, nhất là ở đồi Tức Dụp. An Giang có núi gắn với rừng, không chỉ có rừng ở trên núi mà còn có rừng ở đồng bằng, vì vậy An Giang mang sắc thái cảnh quan độc đáo so với các tỉnh khác ở Nam Bộ.

Nếu vào mùa khô, An Giang nóng bụi thì từ tháng 7 đến tháng 10 âm lịch hàng năm, các cánh đồng chìm trong nước là lúc mùa nước nổi về. Vào lúc này, phong cảnh đẹp dịu dàng, bông điên điển trổ vàng rực trên mặt nước, khắp nơi nhan nhản thuyền bè giăng câu thả lưới. Những cánh đồng ngập nước bên dưới hàng cây thốt nốt vào buổi trời chiều đẹp đến nao lòng. Vào mùa này, những hàng cây thốt nốt soi bóng xuống mặt nước vào buổi bình minh rực rỡ hay hoàng hôn đầy sắc màu, những người chụp ảnh dù không chuyên nghiệp cũng có thể chớp được những khoảnh khắc để đời. Trên cánh đồng nước, những chiếc xuồng nhỏ với dáng chống chèo dưới ánh nắng tạo nên những bức tranh độc đáo khó nơi nào có được. Rừng tràm Trà Sư với những bầy chim làm tổ, một màu xanh rì của những mảng bèo, một màu xanh đầy sức sống và niềm hy vọng. Mùa nước nổi biến những bờ ruộng thành chợ cá, chợ cá được biết đến với sự độc đáo riêng biệt đó là chợ cá Tha La, chỉ họp chợ từ ba giờ sáng và kéo dài đến gần sáu giờ sáng, với cảnh nhộn nhịp "trên bến, dưới xuồng" trong ánh đèn đêm.

2.2. Định hướng sáng tác của tác giả về đề tài phong cảnh An Giang

Ai cũng có một quê hương để nhớ và để tìm về, một quê hương ít nhiều gắn liền với tuổi thơ. Tôi được sinh ra trên mảnh đất An Giang hiền hòa, an bình đúng như cái tên của nó, với bao kỷ niệm tuổi thơ có thể là cơ cực nhưng đầm ấm, có những buổi chiều đi học về, cùng bạn bè hay cùng đứa em chạy ven bờ ruộng để thả diều. Phía sau nhà là ruộng lúa mênh mông, hình ảnh mặt trời lặn sau lũy tre rất nên thơ đã in đậm vào tâm trí tôi dù năm tháng trôi qua với bao biến đổi thăng trầm. Khi còn bé tôi đã từng ao ước được trở thành họa sĩ chỉ vì một điều đơn giản là vẽ lại những

cảnh đẹp đơn sơ mộc mạc nơi tôi đang sống. Mùa nước nổi đến, đâu đâu cũng là nước, những ngày cuối tuần được nghỉ học và cùng mẹ bơi xuồng đi hái bông điên điển, bông súng, tất cả những loại rau mọc vào mùa nước, mọc trong nước như: lục bình, rau muống, rau dừa… Những ngày mới giải phóng cuộc sống còn nhiều khó khăn, ở vùng quê hầu như người ta rất ít đi chợ, cá thì bắt dưới đồng, hay dưới những kênh rạch nhỏ chừng một giờ là đủ cho cả nhà một bữa ăn chiều và cả để dành cho ngày hôm sau, rau thì hái xung quanh nhà, thiên nhiên ưu ái cho An Giang là thế. Những ký ức đó mãi không phai mờ trong tâm trí tôi dù rằng bây giờ cảnh vật đã đổi thay nhiều. Ngày hôm nay, những đồng lúa và đất đai còn hoang hóa, những ngôi nhà lá xập xệ gần thành phố Long Xuyên không còn nữa, thay vào đó là những ngôi nhà tường khang trang và một ngôi trường đại học với quy mô lớn, là niềm tự hào cho bao thế hệ tuổi trẻ về một An Giang phát triển về kinh tế, cũng như về giáo dục.

Hình ảnh những vệt sáng xuyên qua tán lá những cây thốt nốt, len lỏi phản chiếu ánh sáng xuống mặt đồng đầy nước lấp lánh hay những bóng cây trải dài trên đồng lúa mênh mông. Đàn bò thảnh thơi gặm cỏ trên cánh đồng đã thu hoạch hay dưới hàng cây, tạo nên phần sinh động cho phong cảnh vùng quê yên bình. Với các chợ thật lạ chỉ bán tro, hay chợ cá chỉ họp chợ khoảng ba giờ sáng, chợ bò Tà Ngáo (chợ bò độc nhất ở vùng biên giới Tây Nam), chợ chuyên bán các loại côn trùng… hay làng bè uốn lượn trên sông như vũ điệu ở vùng Châu Đốc, những ngọn núi gắn liền với lịch sử và những huyền thoại, tất cả những hình ảnh đó là niềm cảm hứng cho tôi hình thành nên các tác phẩm hội họa của mình.

3. Các tác phẩm tiêu biểu trong chuyến đi thực tế

3.1. Tác phẩm "Nắng tháng Giêng"

Tịnh Biên và Tri Tôn là hai huyện có đông người Khmer sinh sống, cũng là nơi trồng nhiều cây thốt nốt. Trên đường đi xa, trời nắng nóng, được uống một ly nước thốt nốt ướp lạnh ngọt dịu thì không còn gì bằng.

Trên những thân cây thốt nốt cao nhiều năm tuổi, người dân nơi đây gắn vào thân cây những thanh tre có nhiều mắc để làm thang leo lên đọt cây hái trái hoặc lấy nước thốt nốt, một phần để bán nước ướp lạnh, phần lớn để sản xuất đường thốt nốt, một loại đường rất nổi tiếng mà khi đến Tri Tôn, Tịnh Biên hay Châu Đốc khách du lịch thường hay mua về ăn hoặc làm quà biếu. Đường thốt nốt được đổ khuông thành những bánh tròn đường kính khoảng 5cm, được gói trong lá thốt nốt thành những đòn dài như bánh tét. Đường thốt nốt có vị ngọt dịu và mùi thơm đặc trưng từ nước thốt nốt, có thể dùng kho cá hoặc nấu chè rất ngon. Tại Tịnh Biên cũng nuôi rất nhiều bò, nơi đây có chợ bò độc nhất miền Tây, bò nơi đây được các thương lái đi mua và đem bán khắp các tỉnh Đồng Bằng Sông Cửu Long, Thành phố Hồ Chí Minh và Đông Nam Bộ.

Tác phẩm *"Nắng tháng Giêng"* thể hiện khung cảnh vào một buổi trưa ngả về chiều, những chú bò tránh nắng dưới hàng cây thốt nốt lại tiếp tục ra đồng ăn cỏ. Những tán cây thốt nốt tròn, có những khoảng hở cho ánh sáng xuyên qua, được cắt phía trên tạo thành một mảng xanh đậm ngược sáng và lấy hình ảnh cận cảnh hơn, cho cảm giác phía trước được che mát bởi nhiều cây thốt nốt nữa, phía dưới tán lá uốn lượn như vũ khúc tạo sự nhịp nhàng, mềm mại. Màu xanh của trời, của cây lá, tạo cảm giác dịu mát đặc trưng của miền Tây, được điểm nóng bởi những chú bò đang thong

dong dưới bóng mát của tán cây thốt nốt vừa gặm những cọng cỏ. Những gam màu nóng được chuyển tải dần lên những lá thốt nốt già phía trên, tạo nên sự nhịp nhàng. Phía hậu cảnh là đồng ruộng đã được gặt xong, đón nhận ánh sáng đầu xuân, tương phản với mảng tối của hàng cây thốt nốt và bờ đất được che mát, dẫn mắt người xem về phía xa hơn còn nữa những hàng cây thốt nốt mờ dần. Với kỹ thuật vẽ màu nhiều lớp bằng cọ phối hợp với kỹ thuật dùng bay, tạo sự thay đổi về không gian cũng như bề mặt của tranh, tạo chiều sâu cho tác phẩm. Tác phẩm tái hiện lại khung cảnh thanh bình, sự cần cù lao động của người Khmer vùng biên giới Tây Nam.

"Nắng tháng Giêng" (2015). Nguyễn Thị Kim Ngân. Sơn dầu. 110 x 150cm

3.2. Tác phẩm "Kênh Trà Thôn"

Gắn liền với sông nước Tây Nam Bộ, chợ nổi là nét văn hóa đặc trưng vùng miền đặc sắc. Với những chiếc ghe, chiếc xuồng có thể đi len lỗi vào tận những kênh rạch nhỏ, trên ghe chứa đầy những hàng hóa, tập trung lại một nơi để mua bán trao đổi. Nổi tiếng ở miền Tây với những chợ nổi có quy mô lớn như chợ nổi Cái Răng (Cần Thơ), chợ nổi Phụng Hiệp (Hậu Giang), chợ nổi Long Xuyên (An Giang)… Ở huyện cù lao Chợ Mới (An Giang) cũng có một chợ nổi nhưng chỉ bán một thứ hàng hóa duy nhất khá đặc biệt đó là tro. Chợ tro Trà Thôn.

Chợ Mới là một huyện cù lao của tỉnh An Giang, được sông Tiền, sông Hậu bao bọc và bồi đắp phù sa nên đất đai ở đây màu mỡ, thích hợp trồng hoa màu. Vì vậy, Chợ Mới luôn là địa phương dẫn đầu An Giang về cung cấp hoa màu cho thị trường trong và ngoài tỉnh. Tại nơi đây có con kênh Trà Thôn nối liền sông Tiền với sông Ông Chưởng. Người dân nơi đây sống bằng nghề mua bán tro hơn 20 năm, tập trung đông nhất khoảng một cây số tại đầu kênh Trà Thôn thông với sông Ông Chưởng.

Đến Trà Thôn vào khoảng tháng 10 âm lịch, rất nhiều ghe thuyền đậu dọc dài hai bên bờ kênh và sông Ông Chưởng để cất hàng. Ở đó kẻ bán người mua tro nhộn nhịp, thứ phế phẩm thường bị bỏ đi sau mùa gặt, trong cháy bếp nhà quê hay những đống un khói được quét từ lá trong vườn. Tro Trà Thôn không chỉ góp phần ươm mầm cho những chậu hoa Tết ở Sa Đéc, Cái Mơn, Vĩnh Long mà còn có mặt ở Tây Ninh, Bình Dương, Bình Phước. Việc kinh doanh từ những phế phẩm đó đã nuôi nấng, giúp nhiều hộ thoát nghèo, bao trẻ quê có điều kiện để cắp sách đến trường. Người dân nơi đây còn cải biên bản vọng cổ "Tình anh bán chiếu" để nói về chợ tro Trà Thôn một cách thật tình tứ.

"Tro Trà Thôn cắm sào khắp ngả
Thấy tôi đen đúa cô chớ vội cười
Tro này bán hổng mắc đâu
Ruộng vườn cô trúng chúng mình nên duyên…"

"Kênh Trà Thôn" là tác phẩm thể hiện khung cảnh một trong những chợ đặc biệt của An Giang, đó là chợ tro trên dòng kênh Trà Thôn. Màu chủ đạo là màu xanh ngả xám, tạo cảm giác mát mẻ đồng thời cũng mang màu sắc đặc trưng của tro. Phần tiền cảnh là cái ụ chứa tro, hai chiếc ghe đậu sát

nhau để lên hàng cho một chuyến đi buôn. Đâu đâu cũng là tro, "trên bến, dưới thuyền" đều là tro, tro được cho vào bao, có loại còn bên ngoài để trộn, những đống tro chưa được xuống ghe thì được trùm vải bạt cho đừng bay hoặc đừng bị ướt bởi trời mưa, hay được chứa trong các nhà vựa. Màu đỏ nổi bật trên mũi ghe làm điểm nhấn cho bức tranh, đồng thời cũng thể hiện được nét đặc trưng của ghe xuồng ở An Giang. Những vệt sáng dưới nước tạo đường dẫn hướng mắt người xem đến phần hậu cảnh là con đường yên bình với hàng cây râm bóng mát, ngôi nhà tạm để chứa tro bạc màu bởi những mảng tro bám vào. Màu xanh mát của hàng cây, cái tươi mát đặc trưng của vùng cù lao, với những bóng nắng xuyên qua kẻ lá in bóng xuống đường, xuống những tấm bạt, lấp lánh trên mặt nước, tạo cảm giác vui tươi đối lập với cái màu tro buồn. Bằng kỹ thuật vẽ chồng màu nhiều lớp, tác giả tạo được sự ửng màu, với màu tro xám bên trên được ửng màu vàng của đất bên dưới, màu đất của phù sa châu thổ. Tác phẩm là sự thể hiện cảm xúc của tác giả về một chợ quê có một không hai, tuy là chợ nhưng vẫn có cái yên ả thanh bình, với cái tươi mát của cây cối xanh mướt, nước ngọt quanh năm của vùng cù lao trù phú.

"Kênh Trà Thôn" (2015). Nguyễn Thị Kim Ngân. Sơn dầu. 110 x 150 cm

3.3. Tác phẩm "Làng bè Châu Đốc"

Châu Đốc ngoài thế mạnh về du lịch và chế biến thực phẩm với các loại khô, mắm nổi tiếng từ lâu, thì nghề nuôi cá bè nơi đây cũng mạnh nhất trong tỉnh. Toàn vùng đồng bằng sông Cửu Long có khoảng 10.000 bè, thì khoảng 7.250 bè tập trung ở Châu Đốc "vì nơi đây chất lượng nước, lưu tốc dòng chảy mạnh, thích hợp cho việc nuôi cá bè hơn các nơi khác" (Ủy ban nhân dân tỉnh An Giang, 2013, tr.485). Trước đây, bè được làm bằng tre, từ đầu những năm 1970 thì phần lớn được làm bằng gỗ. Bè ở An Giang có hình chữ nhật. Bè được nổi khỏi mặt nước khoảng 0,5m nhờ vào các bó tre được kết thành chùm nẹp dọc hai bên bè. Đó là cách làm cho bè nổi "cổ điển". Ngày nay, ngư dân sử dụng các loại thùng phuy, ống nhựa hay ống composite để làm phao nổi cho bè.

Khi đến ngã ba sông ở Châu Đốc, nơi có "Tượng đài cá Basa" của nhà điêu khắc Trần Thanh Phong, chúng ta sẽ dễ dàng nhìn thấy làng bè nổi nuôi cá chạy dọc suốt hai bên sông từ gần cho đến xa mút tầm mắt. Những làng bè uốn lượn như vũ khúc trên sông.

Tác phẩm *"Làng bè Châu Đốc"* tái hiện lại những nhà bè trên dòng sông Châu Đốc, những ngôi nhà liên tiếp nhau nổi bồng bềnh trên dòng nước. Bố cục theo kiểu "phi điểu" và khoảng trống trong tranh khá lớn, tạo cảm giác mênh mông và không có giới hạn giữa trời và nước, sự mênh mông đặc trưng của sông nước miền Tây. Những ngôi nhà bè được bố trí theo đường lượn, tạo sự mềm mại trải dài xa tít lẫn dần vào màn sương mờ ảo là những chiếc ghe nhỏ, phương tiện đi lại chủ yếu của người dân miền sông nước, nhất là dân làng bè. Với cách vẽ chồng màu nhiều lớp, tán màu mịn cộng với việc pha màu loãng

cho chảy xuống tạo nên sự thay đổi về không gian cho bề mặt tranh, tạo cảm giác dòng nước trôi chảy miên man. Nền tranh được chia làm nhiều sắc độ, một bên có màu vàng đất nhạt tượng trưng cho bờ sông, những bãi bồi màu mỡ, bên còn lại là dòng sông mênh mông chứa trong lòng nhiều sản vật, là nguồn lợi kinh tế cho người dân An Giang.

"Làng bè Châu Đốc" (2015). Nguyễn Thị Kim Ngân. Sơn dầu. 110 x 150 cm

4. Kết luận

Trong đời sống con người, thiên nhiên chiếm một vị trí hết sức quan trọng. Thiên nhiên là nguồn cảm hứng, niềm say mê của con người, nhất là người nghệ sĩ với tâm hồn nhạy cảm. Ai lại không thích một đêm trăng thanh bình, làm sao không xúc động trước cảnh quan hùng vĩ, một bãi biển cát trắng dài mênh mông với những đợt sóng vô cùng vô tận… Hội họa đã dành hẳn một thể loại tranh phong cảnh để diễn tả vẻ đẹp này.

Với cảm xúc trước vẻ đẹp của phong cảnh thiên nhiên và tình cảm đối với quê hương, cũng như những trải nghiệm trong quá trình học tập và nghiên cứu chất liệu sơn dầu, tác giả đã trực tiếp thể nghiệm một số tranh thể loại phong cảnh nhằm tái hiện lại những hình ảnh đã đi vào ký ức cũng như ghi lại những xúc cảm hiện tại của mình đối với mảnh đất An Giang. Qua những tác phẩm hội họa, tác giả muốn gợi cho những người con xa quê những ký ức tươi đẹp về mảnh đất mình được sinh ra, người dân An Giang càng thêm yêu quý và góp phần xây dựng quê hương ngày càng giàu đẹp. Những người chưa có dịp đến An Giang được biết thêm về một An Giang tươi đẹp, vùng đất bán sơn địa, đặc điểm khác biệt so với các tỉnh Đồng Bằng Sông Cửu Long, đồng thời là vựa lúa của cả nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Văn Hầu (2000). *Nửa tháng trong miền Thất Sơn*. TP. Hồ Chí Minh: NXB Trẻ.

Nguyễn Hữu Hiệp (2010). *An Giang - Đôi nét văn hóa đặc trưng vùng bán sơn địa*. Hà Nội: NXB Văn hóa thông tin.

Nguyễn Hữu Hiệp (2011). *An Giang sông nước hữu tình*. Hà Nội: NXB Lao động.

Trần Ngọc Thêm (2013). *Văn hóa người Việt vùng Tây Nam Bộ*. TP. Hồ Chí Minh: NXB Văn hóa – Văn nghệ.

Ủy ban nhân dân Tỉnh An Giang (2013). *Địa chí An Giang*. An Giang: Nhà in Công ty in cổ phần An Giang.

Ngày nhận bài: 22/12/2020 Biên tập xong: 15/08/2022 Duyệt đăng: 20/08/2022